

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра педагогіки, методики навчання іноземних мов

Курсова робота

з педагогіки на тему: Розвиток інклюзивної освіти в Україні

(найменування теми)

студентки групи СОі 01-20
педагогічного факультету романо-германської
та української філології,
спеціальності 014 Середня освіта,
спеціалізації Іспанська мова і
література, освітньої програми :
іноземні мови і літератури, методика навчання
іноземних мов і зарубіжної літератури (іспанська мова і друга
західноєвропейська мова)

Власюк Анастасії Вячеславівни
Науковий керівник – доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки
та методики навчання іноземних мов
Матвієнко О.В.

Кількість балів –
Національна шкала –
Оцінка ЄКТС –

Члени комісії: _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

_____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	6
1.1. Генезис концепції «інклюзивна освіта»	6
1.2. Ретроспектива впровадження та розвитку вітчизняної інклюзивної освіти	11
1.3. Механізм функціонування інклюзивної освіти в Україні.....	15
РОЗДІЛ 2. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СУЧАСНОСТІ	21
2.1. Специфіка технологій інклюзивного навчання в Україні.....	21
2.2. Проблеми та перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні	25
ВИСНОВКИ.....	29
РЕЗЮМЕ	31
RESUME.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	33

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку демократичного суспільства в Україні та в умовах реалізації соціально-правових процесів євроінтеграційної політики, що проводить держава, актуальною є проблема забезпечення соціального захисту громадян в цілому та осіб з особливими освітніми потребами зокрема. Актуальність запровадження та формування сфери інклюзивної освіти зумовлена тим, що постійно зростає кількість людей з особливими потребами, які потребують надання якісних освітніх послуг та створення умов для адаптації освітнього простору до їх індивідуальних особливостей. Питання інклюзивної освіти в Україні в контексті розвитку демократичного суспільства та євроінтеграційної політики має велике значення як для української держави, так і для європейської спільноти в цілому. Тому дослідження на цю тему слід вважати важливими як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Сучасна система шкільної освіти орієнтується на гуманістичний підхід до дитини як до особистості, яка потребує розуміння її інтересів і прав, а також поваги до них. Тому на перший план висувається ідея створення оптимальних умов для розвитку особистості учня з особливими освітніми потребами, формування його активності. Учень з особливими освітніми потребами повинен відчувати себе активним учасником навчально-виховного процесу, в свою чергу завдання школи полягають у сприянні створення умов для пізнання такою дитиною навколишнього світу, здобуття нею освіти, розвитку творчих здібностей, соціалізації, підготовки до життя та подальшого навчання. У зв'язку з цим забезпечення реалізації права дітей з інвалідністю на освіту вважається одним із найважливіших завдань державної політики України не лише в освітній сфері, а й у сфері демографічного та соціально-економічного розвитку.

Пошуку ефективних стратегій практичної реалізації теоретичних аспектів інклюзії, що сприяють досягненню глобальної мети інклюзивної освіти –

створенню гуманістичного інклюзивного суспільства на основі інклюзивної культури, було присвячено численні зарубіжні науково-педагогічні дослідження протягом останніх десятиліть. Нині в результаті плідної співпраці та науково-практичної діяльності вітчизняних і зарубіжних педагогів напрацьовано ефективні шляхи впровадження інклюзивної освіти як одного з важливих етапів суспільного розвитку. Проблемі впровадження інклюзивної освіти в навчальний процес закладів освіти присвячені дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, питання практичного впровадження інклюзивної освіти висвітлюються в працях таких зарубіжних педагогів, як А. Денс, Ж. Детро, М. Дойл, П. Геск'єр, М. Джангрего, Б. Мейс, Г. Мурс та ін. Розкриттю проблематики курсової роботи сприяли також наукові праці таких вітчизняних дослідників, як С. Авак'ян, С. Альохіна, Н. Ашиток, А. Ваніан, Л. Вигоцький, Н. Грозна, Н. Сігал, Н. Семахо, А. Фадіна, Є. Ярська-Смирнова та ін.

Мета дослідження – висвітлити етапи становлення та особливості розвитку інклюзивної освіти в Україні.

Відповідно до поставленої мети було визначено такі **завдання дослідження**:

- 1) Розкрити генезис концепції «інклюзивна освіта»;
- 2) Теоретично проаналізувати ретроспективу впровадження та розвитку вітчизняної інклюзивної освіти;
- 3) Окреслити механізм функціонування інклюзивної освіти в Україні;
- 4) Детально дослідити специфіку технологій інклюзивного навчання в Україні;
- 5) Охарактеризувати проблеми та перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні.

Об'єктом дослідження виступає проблематика становлення та розвитку системи інклюзивної освіти в Україні.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти функціонування вітчизняного механізму інклюзивної освіти.

Методи дослідження. Для успішної реалізації визначених завдань, нами було використано сукупність методів, зумовлених об'єктом, предметом та метою дослідження. До загальнонаукових методів відносимо: збір інформації, аналіз, синтез, аналогію, конкретизацію, узагальнення, а також систематизацію наукових джерел педагогічного, науково-методичного та інших різних спрямувань зарубіжних і вітчизняних авторів, що дало змогу забезпечити роз'яснення тематики становлення та розвитку системи інклюзивної освіти в Україні.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається із вступу, двох розділів, висновків, резюме, списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи – 34 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

1.1. Генезис концепції «інклюзивна освіта»

Варто розпочати з того, що інклюзивна освіта вперше з'явилася в науковій літературі наприкінці 1980-х років. Розглянута як альтернатива спеціальній освіті, інклюзивна освіта розширила обов'язки шкіл і шкільних систем щодо збільшення доступу, участі та можливостей навчання для маргінальних груп учнів.

Загалом інклюзивна освіта – це дружня для всіх дітей система освіти, що забезпечує комплекс надання освітніх послуг дітям з особливими потребами навчання у звичайних класах з однолітками. Термін «інклюзія» походить від дієслова французького походження «include» і буквально означає «містити, залучати, покривати, мати у своєму складі» [4]. Нині це поняття відображає сучасний погляд як на освіту, так і на місце людини в суспільстві в цілому. ЮНЕСКО визначає інклюзію як «процес вирішення та реагування на різноманітність потреб усіх учнів шляхом забезпечення їхньої участі в навчанні, культурі та спільнотах, а також зменшення відторгнення їх від освіти» [8, с. 71]. Тобто кожен має рівні права та можливості отримати максимальну користь від освіти, права та можливості не відрізняються різноманітним індивідуальних характеристик, будь то фізичні, розумові, соціальні, емоційні чи навіть соціально-економічні.

Можна відмітити, що на фундаментальному рівні інклюзія – це справді про справедливість. «Справедливість» означає в обов'язковому порядку реагувати на потреби кожного учня. Ми погоджуємося з Д. Мітчеллом, який стверджує, що «успіх інклюзивної освіти залежить від того, чи розглядається вона як частина системи, в якій школа є частиною суспільства» [11, с. 28].

Відтак, раніше на території Америки діти, народжені з обмеженими можливостями, були джерелом сорому й провини в сім'ях, часто їх ховали в дитячих закладах. Науковці згадують це так: «Стигматизація інвалідності

призвела до соціальної та економічної маргіналізації поколінь американців з обмеженими можливостями і, як і багатьох інших пригноблених меншин, залишила людей з обмеженими можливостями в стані серйозного зубожіння протягом століть. У 1800-х роках люди з обмеженими можливостями вважалися мізерними, трагічними, жалюгідними, непридатними та нездатними зробити внесок у суспільство, окрім того, щоб служити об'єктом глузування для розваг у цирках і на виставках. Навіть наприкінці 20 століття 1,8 мільйона студентів з обмеженими можливостями в Сполучених Штатах були повністю виключені з державної системи освіти» [11, с. 31].

До 1950-х років державні програми спеціальної освіти були доступні в багатьох шкільних округах, але деякі небажані результати ставали очевидними. Оскільки багато експертів у цій галузі погодилися, що окремі спеціальні класи не є відповідним освітнім середовищем для більшості учнів з особливими потребами, адже було зрозуміло, що навчання учнів з особливими потребами в ізольованих умовах навпаки мінімізує, а не максимізує їхній потенціал.

Водночас рух за громадянські права перебував у своєму великому розквіті, а боротьба за рівні права та недискримінаційні закони досягла кульмінації у Верховному суді США з історичним рішенням Брауна. У 1954 році справа Брауна проти Управління освіти встановила принцип, що сегрегація в школах позбавляє учнів рівних можливостей для отримання освіти. Хоча це рішення стосувалося расової сегрегації, воно почало впливати на наше уявлення про людей з обмеженими можливостями. Думка була приблизно такою: «якщо роздільність не є рівноправною, то як бути з нашими дітьми з особливими потребами, яких позбавляють права на безкоштовну державну освіту або їх поміщають в окремі, сегреговані класи?» [12, с. 91].

Одним із результатів руху за громадянські права стало прийняття законодавства, спрямованого на запобігання дискримінації осіб з особливими потребами, чи то діти в школах, чи дорослі на робочому місці. На початку 1970-х років історичне законодавство про громадянські права відкрило двері

для всіх дітей з особливими потребами отримати безкоштовну державну освіту та забезпечило рівні можливості для учнів брати участь у повному спектрі шкільних заходів.

Прийняття в 1997 році «Закону про освіту осіб з обмеженими можливостями» (IDEA) спеціально підтримало інклюзивне мислення суспільства та відповідну практику. IDEA закликав залучати учнів з особливими потребами до загальноосвітніх навчальних програм, практик оцінювання та звичайних класів. Визнаючи, що традиційні стратегії призводять до недостатніх результатів навчання учнів з особливими потребами порівняно з результатами однолітків без спеціальної освіти, в цьому випадку IDEA заохотив вчителів загальної та спеціальної освіти працювати разом на благо кожного учня. Загальний намір законодавців було пояснено таким чином: «інклюзія – це філософія прийняття та гнучкості» [10].

Це все стало початком розуміння того, що запровадження інклюзії можливе лише за відсутності будь-якої дискримінації і за виключного дотримання принципів демократизації. Наприклад, Пітер Міттлер, професор Манчестерського університету, сказав: «Інклюзивна освіта – це крок до кінцевої мети створення інклюзивного суспільства, яке дозволить всім дітям і дорослим, незалежно від статі, віку, раси, здібностей, наявності чи відсутності вад розвитку, брати активну участь у громадському житті. І в такому суспільстві відмінності будуть поважати і цінувати» [19, с. 102].

Таким чином, історико-теоретичними передумовами становлення та розвитку інклюзивної освіти в багатьох країнах стали радикальні перетворення в соціокультурній, політичній та економічній сферах суспільства, які призвели до поступової зміни ідеології суспільства у ставленні до дітей з особливими освітніми потребами (від права на життя в суспільстві, ізоляції та сегрегації до інклюзії). Отже, у процесі становлення та розвитку інклюзивної освіти за кордоном виділено наступні етапи:

1) початок XVI – середина XVIII століття – повне заперечення права на навчання дітей з особливими потребами (соціально-педагогічна ізоляція та сегрегація);

2) середина XVIII – початок XX століття – зародження ідеї інклюзивної освіти та перші спроби її реалізації. Цей період є початком трансформації ставлення суспільства до дітей з особливими освітніми потребами та характеризується реалізацією нової державної політики, спрямованої на забезпечення можливості навчання «особливих дітей» у звичайних школах;

3) 40-ті – 90-ті роки XX століття – це період експериментальних досліджень у галузі інклюзивної освіти, що характеризується посиленням інтеграційних процесів в освіті, які запроваджували прогресивні зарубіжні педагоги, представники громадських організацій та батьки дітей з особливими освітніми потребами. Проблеми дітей цієї категорії вирішувалися на державному рівні, великого значення набули питання можливості навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, які в деяких країнах (Англія, Уельс, Шотландія) регулювалися законом «Про освіту»;

4) з 1994 р. по сьогоднішній день – офіційне затвердження інклюзивної освіти, завдяки прийняттю більшістю країн Саламанської декларації (1994 р.) та введенню цього поняття в термінологічну педагогічну систему, що сприяло вдосконаленню національних систем освіти в умови поєднання двох традиційно полярних систем (спеціальної та загальної) в інклюзивній освіті [16].

Вперше на міжнародному рівні принципи інклюзивної освіти були закріплені в Саламанській декларації про принципи, політику та практику в освіті з особливими потребами та структурі дій, в якій зазначено, що:

- ✓ кожна дитина має право на освіту і повинна мати можливість отримувати та підтримувати прийнятний рівень знань;
- ✓ кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності та освітні потреби;

- ✓ необхідно розвивати освітні системи та впроваджувати освітні програми з урахуванням широкого розмаїття особливостей і потреб кожної дитини;
- ✓ люди з особливими освітніми потребами повинні мати доступ до навчання у звичайних навчальних закладах, які повинні створити для них належні умови, орієнтовані на задоволення цих потреб «особливих дітей»;
- ✓ інклюзивна загальна середня освіта є найефективнішим засобом боротьби з дискримінаційними поглядами для створення інклюзивного суспільства та забезпечення освіти для всіх без винятку [16].

Зараз інклюзія є однією з головних ідей сучасної освіти, яка впливає на глибокі соціально-ціннісні зміни нашого суспільства. В основі інклюзії лежить ідея цілковитого включення суспільства. Це означає, що будь-хто (іншої раси, релігії, культури, людина з особливими потребами) може бути залучений у соціальні відносини. Важливо, щоб таке залучення сприяло інтересам усіх членів суспільства, здатності жити самостійно та забезпечувало рівність їхніх прав у всіх видах діяльності. Як стверджує Камарго: «Інклюзія, таким чином, є соціальною практикою, яка застосовується в роботі, архітектурі, дозвіллі, освіті, культурі, але, головним чином, у ставленні та розумінні речей, один одного та інших» [7, с. 47].

Отже, спираючись на весь вище зазначений світовий досвід впровадження інклюзивної освіти, можна виділити наступні основні принципи інклюзії, які визначають нову парадигму освітніх відносин:

- цінність людини не залежить від її досягнень і здібностей;
- кожен має право на спілкування;
- всі люди потрібні один одному;
- справжнє виховання може здійснюватися лише в контексті реальних стосунків;

- всі люди потребують підтримки та дружніх стосунків з однолітками;
- різноманітність покращує всі сторони людського життя.

1.2. Ретроспектива впровадження та розвитку вітчизняної інклюзивної освіти

Зараз проблема впровадження інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами є актуальною в системі освіти України та за кордоном. У зв'язку з цим, звернення до зарубіжного досвіду, його вивчення та критичний аналіз, розгляд можливостей використання з урахуванням специфіки вітчизняного контексту є нині досить актуальним для української системи освіти.

Міжнародні стандарти прав людини ґрунтуються на ідеї участі кожної людини в суспільному житті на основі рівності та відсутності дискримінації. Поширення процесу інклюзивного навчання дітей з вадами фізичного та (або) психічного здоров'я в Україні є не лише віддзеркаленням часу, але й є ще одним кроком до забезпечення повної реалізації прав дітей з особливими освітніми потребами на якісне навчання [14]. Правове поле надання освітніх послуг у сфері інклюзивної освіти регулюється чинним законодавством та міжнародними документами.

Відтак, за роки незалежності України освіта дітей з особливими потребами зазнала значних трансформаційних змін, оскільки сформувалася нова ідеологічна соціально-освітня парадигма, яка ґрунтується на демократичних принципах. Пріоритетним завданням розвитку сучасної української освіти проголошено рівний доступ до якісної освіти для всіх громадян, у тому числі для осіб з особливими потребами. Наразі функціонування та розвиток української освіти з особливими потребами (тобто надання освіти особам з особливими потребами) характеризується прихильністю до деінституалізації та інклюзивної освіти [14].

Процеси інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в систему шкільної освіти України почалися в 90-х роках минулого століття. У 2001 році Міністерством освіти і науки України, Інститутом спеціальної педагогіки та Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» було запроваджено науково-педагогічний експеримент «Соціальна адаптація та інтеграція дітей із затримкою психофізичного розвитку» у суспільство через організацію їх навчання в загальноосвітніх навчальних закладах [10]. Метою була розробка та впровадження механізму інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти та їх ранньої інтеграції в соціальне середовище з урахуванням індивідуальних особливостей.

Зауважимо, що інклюзивна освіта в Україні підтримується законодавством з 2010 року. Сталося це, коли були внесені зміни до Закону України «Про загальну середню освіту», згідно з якими закладам загальної середньої освіти надано право створювати спеціальну та інклюзивну заняття для дітей з особливими освітніми потребами [2]. У жовтні 2010 року Міністерство освіти і науки України затвердило «Концепцію розвитку інклюзивної освіти» та «Порядок організації інклюзивної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах» у серпні 2011 року [2]. Зараз інклюзивна освіта поширюється в усіх регіонах України.

Таким чином, з моменту здобуття Україною незалежності освіта з особливими потребами пройшла низку етапів розвитку, часові межі яких були визначені політичними, соціальними та культурними процесами, що ознаменували шлях країни до європейського освітнього простору. Коротко охарактеризуємо ці етапи в такій послідовності:

Етап I (1991–2000): українська система освіти для осіб з особливими потребами була створена після ратифікації міжнародних документів з прав людини та після того, як право на освіту для всіх громадян було визнано звичайним освітнім співтовариством і ввійшло в ключові українські закони [8].

Головною тенденцією I етапу була «державо-центрична» система освіти, що характеризувалася інституалізацією та жорстким регулюванням викладання та навчання в спеціальних навчальних закладах. Наприкінці цього пострадянського періоду освіта з особливими потребами зіткнулася з дилемою: або продовжувати свою власну динаміку в рамках традиційних концепцій і підходів до освіти для дітей з особливими потребами, які розглядалися як пасивні «об'єкти» впливу, зосереджені на вадах розвитку, або наповнювати їх викладання та навчання різними компетентностями, щоб покращити життєві шанси кожної дитини.

II етап розвитку освіти для осіб з особливими потребами (2000–2010 рр.): цей період заклав філософсько-педагогічні, організаційні та теоретичні основи сучасної освіти, щоб уможливити масштабне якісне реформування освітньої галузі. Підвищився інтерес суспільства до вдосконалення організаційно-правової бази забезпечення права на освіту дітей з особливими потребами; прогрес у розробці нової методики навчання осіб з особливими потребами на основі гуманних принципів; та активний пошук шляхів і засобів їхньої реалізації [8]. Другий етап розвитку освіти з особливими потребами в Україні характеризується ініціативами щодо модернізації інтернатної системи, що існувала тривалий час. Порівняно з 1990-ми роками спеціальні школи виконували значно ширший спектр функцій. Вони почали надавати психолого-педагогічну підтримку, комплексне втручання та реабілітацію для дітей з особливими потребами, щоб полегшити їх інтеграцію в громаду.

III етап (2010 р. – по теперішній час) розвитку освіти дітей з особливими потребами ознаменувався тенденцією до значного зменшення кількості спеціальних (сегрегованих) навчальних закладів та кількості учнів, які їх відвідують. Так, з 2005 по 2009 рік там навчалася 67,5 тис. учнів, а згодом, з 2011 по 2014 роки, ця кількість зменшилася в 1,5 рази до 42 тис. Відповідно змінилася і кількість спеціальних навчальних закладів – з 380 до 220 [13].

Важливим досягненням цього періоду стало запровадження інклюзивної освіти – моделі навчання, яка передбачає надання освітніх послуг дітям з

особливими освітніми потребами у звичайній освітній установі на рівні громади. Цьому сприяв українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з обмеженими можливостями в Україні», що фінансувався Канадською агенцією міжнародного розвитку (CIDA) і реалізовувався в Україні у 2008–2013 роках у співпраці з Канадським центром вивчення проблем інвалідності Університету Гранта Мак'юена, Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, Українського фонду «Крок за кроком», та ін. Його результати та наступні пропозиції мали суттєвий вплив на розробку ключових національних політик і навчальних матеріалів, необхідних для впровадження інклюзивної освіти в Україні. Наприклад, внесено зміни до Закону України «Про загальну середню освіту» щодо інклюзивних класів; розроблено низку програмних документів, зокрема Концепцію розвитку інклюзивної освіти, Порядок організації інклюзивного викладання та навчання в школах тощо. У цей період розроблено нову Національну навчальну програму початкової освіти для дітей з особливими потребами; для 900 000 дітей з особливими освітніми потребами оновлено шкільні та дошкільні навчально-методичні ресурси [13].

Отже, освіта осіб з особливими потребами в Україні, як і освіта загалом, пройшла тривалий еволюційний процес і зазнала відповідних організаційних та змістовних змін. Зараз йде системна реформа. Для того, щоб бути успішною, ця реформа має забезпечити комплексне вирішення низки викликів, включаючи освітнє законодавство та політику, організаційні та кадрові питання, дослідження та забезпечення навчальних програм. Ці цілі потребують узгоджених зусиль відповідних міністерств і відомств, науково-дослідних установ, педагогічних університетів, діючих педагогічних інститутів та організацій громадянського суспільства.

Також протягом останніх десяти років в Україні розвивалася законодавча база для впровадження та розвитку інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами. У цьому аспекті варто відзначити такі зміни в нормативно-правовій базі, які дозволяють ефективно розвивати інклюзивну освіту на різних рівнях державного управління:

- ◆ прийняття соціального підходу до розуміння інвалідності та особливих освітніх потреб як основи для подолання різних бар'єрів у сфері освіти, в тому числі через впровадження інклюзивної освіти;
- ◆ закріплення у сфері освіти міжнародних принципів щодо забезпечення прав осіб з особливими освітніми потребами та осіб з інвалідністю, серед яких наявні принципи рівності можливостей, доступності, поваги до розвитку здібностей та особистості;
- ◆ визначення гарантій права дітей з особливими освітніми потребами та дітей з інвалідністю на доступ до якісної освіти, у тому числі інклюзивної освіти у закладах загальної середньої освіти за місцем проживання, законодавчого регулювання прав і свобод цієї категорії дітей у сфері освіти, створення спеціальних умов для такого навчання;
- ◆ визначення компетенції та розподіл обов'язків державних органів, що здійснюють управління у сфері освіти, щодо створення комплексу особливих умов для дітей з особливими освітніми потребами та дітей з інвалідністю, у тому числі для їх навчання в інклюзивних умовах тощо [15].

Слід зазначити, що саме дієва система спеціальної освіти відіграє домінуючу роль у процесі інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, оскільки вона здатна забезпечити їхню соціальну інтеграцію в систему освіти та суспільство в цілому.

1.3. Механізм функціонування інклюзивної освіти в Україні

У епоху цифрових технологій висування на перший план інтерактивного, інтерпретаційного характеру викладання відкриває потенціал для високо якісного навчання, яке є прозорим і сприяє розбудові демократичної спільноти. Інклюзивна освіта пропонує можливість зруйнувати домінуючі уявлення про расу, мову, здібності, стать і релігію. Однак, оскільки

національні системи освіти використовують термінологію інклюзивної освіти, вона стає, у багатьох контекстах, підозріло подібною до спеціальної освіти, способом сортування та відокремлення учнів, які вважаються такими, що не відповідають модельному профілю учня.

Сьогодні процес впровадження інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами охоплює практично весь світ. Згідно зі світовою статистикою, інклюзивна освіта є офіційно визнаним напрямом спеціальної освіти в 75% країн [19]. Звичайно, розвиток інклюзивної освіти залежить від соціально-економічних умов, освітніх традицій та специфіки кожної країни. З огляду на це, сім'я з дитиною з ООП повинна мати можливість вибору освітньої траєкторії: або спеціальний навчальний заклад, або заклад загальної середньої освіти (на розсуд батьків).

Відтак, аналіз вітчизняного досвіду та сучасних освітніх тенденцій дає змогу визначити основні фактори, що впливають на формування та розвиток механізму освітньої інклюзії в Україні:

1. Аксіологічний чинник спрямований на формування системи гуманістичних і демократичних ціннісних орієнтацій як детермінантів духовного розвитку суспільства на основі положень інклюзії. Це забезпечує формування позитивного ставлення до філософії інклюзивної освіти кожної людини з особливими освітніми потребами на рівні держави, суспільства, закладів освіти та кожного громадянина.

2. Понятійно-термінологічний чинник виконує міжпредметну функцію. Вона безпосередньо впливає на формування принципів, стандартів, законів, зразків і інновацій включення в єдине термінологічне поле, а також на концептуальну культуру суспільства; дозволяє уточнити об'єкт, мету, завдання та напрями інклюзивної освіти, чітко визначаючи статус осіб з особливими освітніми потребами.

3. Законодавчий фактор є єдиним законодавчим інструментом забезпечення прав осіб з особливими освітніми потребами. Основною функцією цього чинника є вдосконалення національного законодавства, його

регулювання відповідно до міжнародних конвенцій, реалізація прав людей з особливими освітніми потребами та регулювання зобов'язань країни щодо цієї групи людей.

4. Фінансово-економічний фактор впливає на фізичну та соціальну інфраструктуру інклюзивної освіти: розвиток матеріальних і кадрових ресурсів, стимулювання науково-технічного прогресу та вдосконалення інституту забезпечення інклюзивної освіти. Крім того, цей фактор передбачає належну оплату праці, систему пільг і компенсацій, моральне та матеріальне заохочення суб'єктів інклюзивного навчання.

5. Навчально-методичний чинник передбачає створення науково-методичного та дидактичного забезпечення (навчального плану) розвитку інклюзивних процесів у дошкільній та загальній середній освіті на основі диференційного та різнорівневого підходів.

6. Матеріально-технічний фактор пов'язаний з рівнем і досягненнями технологій, впровадженням інклюзивних інновацій в освіту та вдосконаленням засобів і форм організації інклюзивної освіти. Цей фактор забезпечує дітям з особливими освітніми потребами рівний доступ до освітніх послуг шляхом адаптації архітектури приміщень навчальних закладів, запровадження дистанційної форми навчання, транспортного забезпечення, створення системи інклюзивно-ресурсних центрів та закладів, а також сприяння забезпечення навчання спеціальним обладнанням та інструментами [18].

Спираючись на всі вище зазначені чинники, ми можемо наочно продемонструвати систему закладів для дітей з особливими освітніми потребами, яка на даний час сформувалась в Україні (рис. 1.1)

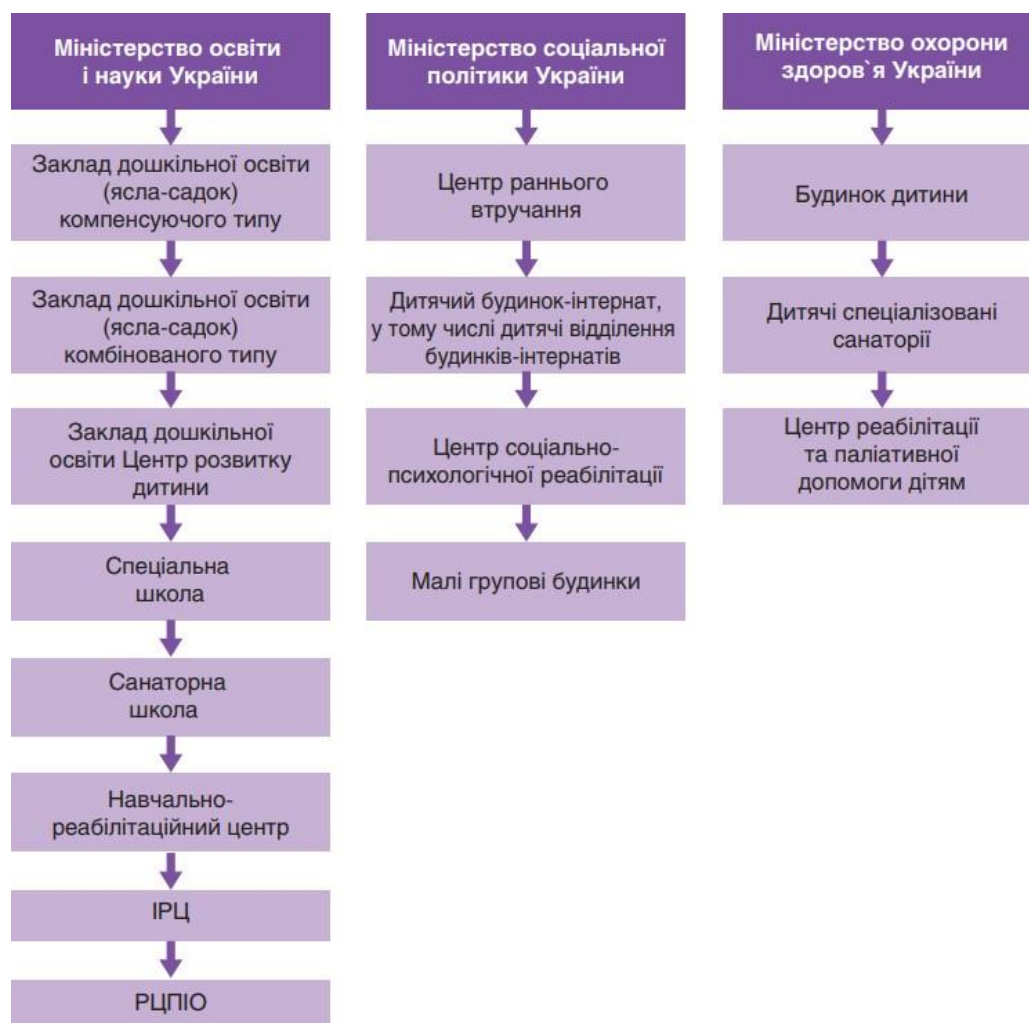

Рис. 1.1 Система закладів для дітей з особливими освітніми потребами [10]

Варто додати, що основну відповідальність за реалізацію державної соціальної політики, в тому числі у сфері інклюзивної освіти, покладають на об'єднані територіальні громади. Ступінь їх відповідальності поширюється на визначення бюджетних видатків у цій сфері, управління та координацію діяльності закладів освіти та державних органів різного рівня щодо реалізації програм соціальної підтримки людей з особливими потребами [7, с. 81].

На ухвалення Порядку організації інклюзивної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах після ратифікації Конвенції ООН про права людей з інвалідністю Кабінету Міністрів знадобилося більше 10 років, але сьогодні досі залишаються невирішеними проблеми доступності як освітніх та

медичних закладів, готовність педагогічної спільноти працювати з дітьми з особливими освітніми потребами тощо [2]. А скільки часу знадобиться для розробки конкретних механізмів та їх практичної реалізації, адже відкритим залишається питання про можливість фінансування інклюзивної освіти? Крім того, постає питання щодо виховання в суспільстві толерантного ставлення до людей з інвалідністю, а також схвалення реформи системи освіти з метою сприяння інклюзії.

Взагалі основними ініціаторами запровадження в Україні ідей інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами, що ґрунтується на принципах рівних можливостей у різних сферах життя, включно з освітою, є батьки та громадські організації, які поширюють ідеї інклюзії серед професійної спільноти, а також стимулюють державну діяльність у цьому напрямку. Особливу роль серед громадських організацій у поширенні ідей інклюзії відіграють Фонд «Крок за кроком» та Національна Асамблея людей з інвалідністю України [12, с. 208]. Таким чином, звернемо більш детальну увагу на механізм міжгалузевої підтримки дітей з особливими освітніми потребами в Україні (рис. 1.2)

Рис. 1.2 Міжгалузева підтримка дітей з особливими освітніми потребами в Україні [15]

Слід підкреслити, що переваги розвитку такої підтримки інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами в Україні є досить значними з таких причин:

– діти з особливими освітніми потребами демонструють вищий рівень соціальної взаємодії з однолітками в інклюзивному середовищі (якщо педагогічний колектив цілеспрямовано підтримує їх соціалізацію) порівняно з іншими дітьми в спеціальних навчальних закладах;

– удосконалюється соціальна компетентність та комунікативні навички дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Перш за все, це пов'язано з тим, що діти з особливими освітніми потребами мають більше можливостей для соціальної взаємодії зі здоровими однолітками, які виступають носіями моделі соціально-комунікативної компетентності, притаманної цьому віку;

– діти з особливими освітніми потребами мають більш інтенсивні навчальні програми в інклюзивному середовищі. Дослідники стверджують, що навчальні програми для дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних школах мають вищий стандарт, ніж у спеціальних навчальних закладах. Учні таких шкіл витрачають більше часу на виконання навчальних завдань і отримують високі результати;

– соціальна прийнятність дітей з особливими освітніми потребами покращується через навчання в малих групах, що є характерною рисою інклюзивної освіти. Діти перестають звертати увагу на «особливості» іншого учня при виконанні завдань у малій групі. Поступово однокласники починають усвідомлювати, що у них багато спільного з дітьми з особливими освітніми потребами;

– діти в інклюзивних класах мають міцніші дружні стосунки з однолітками, ніж діти в спеціальних навчальних закладах [19].

РОЗДІЛ 2. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СУЧАСНОСТІ

2.1. Специфіка технологій інклюзивного навчання в Україні

У червні 2022 року Європейська Рада ухвалила рішення про надання Україні статусу країни-кандидата на членство в ЄС. Це зобов'язує всіх, у тому числі науковців, спільно працювати над утвердженням основ демократії в мирному суспільстві, правами кожної людини на життя, неприпустимості дискримінації за різними ознаками, зокрема наявності особливих освітніх потреб у дітей [16, с. 29]. Це пов'язано здебільшого з тим, що за час впровадження інклюзивної практики, а це майже 20 років (включаючи перші 10 років експериментального впровадження в пілотних школах), кількість дітей з особливими освітніми потребами, охоплених інклюзивним навчанням, значно зростає. Для підтвердження цього спочатку звернемо увагу на становище інклюзії в закладах дошкільної освіти (рис. 2.1)

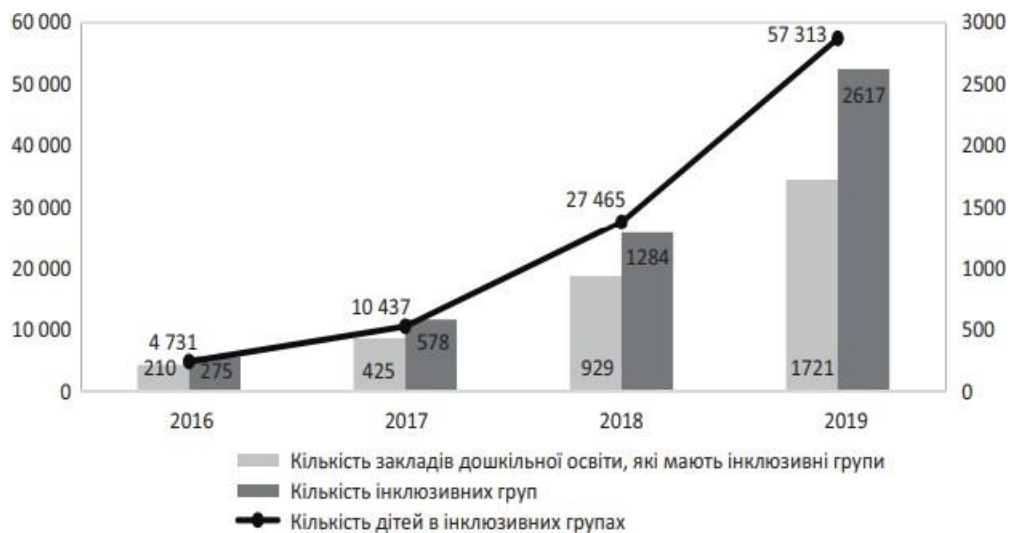

Рис. 2.1 Динаміка становища інклюзивних груп в закладах дошкільної освіти [11]

Також відзначимо основну тенденцію щодо становища інклюзії в закладах загальної середньої освіти (рис. 2.2)

Рис. 2.2 Характерна динаміка інклюзії, інклюзивних класів зокрема, в закладах загальної середньої освіти [1]

Спираючись на вище зазначену статистику, відмітимо, що батьки дітей з особливими потребами, які навчаються у спеціальних школах, мають низку усталених упереджень щодо навчання у загальноосвітніх школах, навіть інклюзивних. Однією з головних є негативне ставлення до дітей з особливими потребами з боку педагогів закладів загальної середньої освіти, батьків здорових дітей та самих дітей. Загалом переважає думка, що суспільство не готове до адекватного сприйняття дітей з особливими потребами. Вважається, що чим більше проблема дитини, тим більше вона і її батьки стикаються з негативним ставленням як дорослих, так і дітей [1].

Слід зазначити, що за даними української дослідниці І. Сухіної, значна частина дітей з особливими потребами має високу збудливість, труднощі з концентрацією та утриманням уваги, проблеми у стосунках з однолітками [5, с. 112]. Тому батьки намагаються захистити своїх дітей від психологічних травм і не хочуть, щоб вони виконували роль «імітаторів» для формування соціальної толерантності.

Аналіз труднощів, на які також вказують батьки, свідчить про те, що вони, на відміну від вчителів, значно менше зосереджуються на методичних проблемах, нестачі навчальних матеріалів і засобів, і зазвичай не помічають професійної невідповідності вчителів до роботи з особливими дітьми. Як показує навчально-методична робота Л. Прохоренко, що «для розвитку пам'яті й уваги необхідний розвиток мислення» [14, с. 13]. Однак вчені А.

Колупаєва, О. Таранченко вважають, що як батькам, так і вчителям, які працюють з дітьми (учнями) з особливими навчальними потребами та їх проблемами, необхідно знати, що зокрема «несформованість рухової навички письма в учня потребує раціонального визначення, дозування письмових і контрольних робіт» [5, с. 25].

І цілком зрозуміло, що батьки навіть не знають, що таке «класична» модель інклюзивної освіти та за якими критеріями визначається «інклюзивність» навчального закладу (у деяких випадках батьки взагалі висловлюють здивування щодо обов'язкової присутності асистента вчителя в закладі освіти). Тому більшість українських науковців вбачають одним із важливих напрямків роботи асистентів на уроках закладів загальної середньої освіти – формування «готовності до нового виду діяльності (навчання) у процесі гри» як у дітей, так і в їх батьків [19].

Також оцінюючи позитивні сторони спільного навчання в закладах загальної середньої освіти, батьки відзначають більш успішну соціалізацію дітей з обмеженими можливостями, що є основою їх подальшої адаптації в суспільстві. Серед недоліків інклюзії частіше озвучується проблема жорстокості сучасних дітей. 76% батьків впевнені, що впровадження інклюзивної освіти сприятиме формуванню толерантності в суспільстві [19].

Приміром, додаткові освітні технології є потужним методичним засобом для дітей з особливими освітніми потребами, їх батьків та вчителів/помічників, які працюють з цими дітьми. Ці послуги спрямовані на корекційний розвиток пізнавальної, емоційно-вольової сфер, позитивних якостей особистості, що дозволило б більшості дітей з особливими освітніми потребами навчатися в загальноосвітньому навчальному закладі, сформувати активну особистість дитини, здатну пізнавати навколишнє середовище, набувати знань і вмінь, ігрових і практичних умінь, доступних і цікавих для конкретної дитини з урахуванням її вікового та індивідуального розвитку.

Оцінюючи технології інклюзивного навчання, хотілось би ще особливо звернути увагу на те, що ефективність інклюзивного процесу цілком залежить

від наявності та якості комунікації між основними його учасниками. Сьогодні батьки дітей з ООП є найбільш зацікавленими сторонами спілкування, але водночас найбільше недовіри вони мають до органів державної влади та інших учасників інклюзивного процесу [4]. Оцінюючи комунікації у сфері інклюзії, можна констатувати відсутність достатньої комунікації між усіма учасниками. Частково налагоджена комунікація між батьками дітей з особливими освітніми потребами, вихователями та профільними спеціалістами. Слід зазначити, що значна частина педагогів не сприймає батьків як партнерів, а батьки вчителів – фактично як спеціалістів у розробці індивідуальної програми навчання своєї дитини.

Органи державної влади підтримують спілкування на формальному рівні лише з окремими цільовими аудиторіями – педагогами, спеціалістами та батьками дітей з ООП. Немає комунікації з іншими сторонами. Проте забезпечення комплексного підходу до ефективності впровадження інклюзії неможливе без достатнього інформування та залучення до цього процесу батьків нормо-типових дітей, дітей та широкої громадськості.

Мінімальний рівень спілкування в контексті інклюзивної освіти властивий вчителям, спеціалістам і батькам стандартних дітей, а також широкій громадськості. Це не сприяє ефективності інклюзії, оскільки педагогічний колектив школи виступає транслятором ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, їх залучення до шкільної освіти [20, с. 261]. Ще раз важливо наголосити на необхідності підвищення професійної компетентності всіх фахівців, залучених до процесу інклюзивного навчання. Аналіз комунікаційних зв'язків між усіма учасниками інклюзивного процесу виявив відсутність належного рівня спілкування. Тому особливо важливою є робота громадських організацій у процесі впровадження інклюзії, адже саме вони є ініціаторами більшості змін та інновацій у середовищі інклюзії.

2.2. Проблеми та перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні

Виходячи з надзвичайно важливої ролі держави у розвитку інклюзивної освіти, наголошуємо, що у процесі гальмування розвитку інклюзивної освіти в Україні найбільше значення мають перешкоди на макрорівні. Основними перешкодами на цьому рівні є: недосконалість чинного законодавства щодо дітей з інвалідністю; невідповідність його міжнародним стандартам; відсутній закон про спеціальну освіту, який би чітко визначав правові основи інституту інклюзивної освіти та принципи механізму створення економічних умов для реалізації інклюзивних підходів до навчання осіб з особливими освітніми потребами [13].

На мезорівні основними перешкодами для розвитку інклюзії в освіті є: наявність культурних стереотипів щодо людей з інвалідністю; невідповідність сформованої освітньої системи до задоволення індивідуальних потреб кожної дитини; відсутність спеціальних освітніх стандартів та варіативних програм для навчання осіб з особливими освітніми потребами; відсутність законодавчо закріпленої можливості навчання «особливих» учнів за індивідуальним планом, що дозволяє використовувати стандартну освітню програму, адаптовану до особливих освітніх потреб того чи іншого учня, і фактично, а не формально, застосовувати особистісно-орієнтований підхід; відсутність програм супроводу осіб з інвалідністю під час навчання у загальноосвітньому навчальному закладі [13].

Перешкоди на мікрорівні розвитку інклюзивних підходів в освіті пов'язані з діяльністю конкретних організацій і спеціалістів, окремих людей. Для інклюзивної освіти – це міра психологічного сприйняття самої можливості спільного навчання осіб з інвалідністю, їх професійних установок, стереотипів і дій щодо дітей з інвалідністю педагогами навчальних закладів [13].

Основними проблемами доступу конкретно до вищої освіти осіб з особливими освітніми потребами, їх інтеграції в освітнє та соціальне середовище, які також мають різний масштаб і характер, є:

- ✓ недостатній рівень якості загальної середньої освіти осіб з інвалідністю, що створює перешкоди для їх вступу до вищих навчальних закладів;
- ✓ відсутність умов для поєднання професійної підготовки студентів з особливими освітніми потребами та їх медичної реабілітації;
- ✓ відсутність безбар'єрного архітектурного середовища для повноцінного навчання осіб з інвалідністю у ВНЗ;
- ✓ недостатній рівень забезпечення учнів з особливими освітніми потребами навчально-методичною літературою, адаптованою до їхніх психофізіологічних потреб;
- ✓ неактивна консолідація зусиль осіб з інвалідністю (через суб'єктивні та об'єктивні обставини) щодо захисту своїх прав, у тому числі права на освіту [20].

Зважаючи на це, відмітимо, що в Україні протягом кількох десятиліть інклюзивні інновації впроваджуються переважно шляхом екстраполяції, тобто шляхом експериментального перенесення та адаптації модифікацій окремих зарубіжних підходів до вітчизняних умов. Такі заходи ініціюються та проводяться переважно представниками системи спеціальної освіти, іноді з опорою на іноземні благодійні організації. При цьому масова освіта залишається незмінною. Запровадження інклюзії в систему масової шкільної освіти не може бути безболісним чи безслідним для самої системи.

Для успіху інклюзивної освіти в освітньому просторі країни необхідно сформувати та сприяти функціонуванню добре організованої та налагодженої інфраструктури спеціалізованої педагогічної, психологічної та соціальної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, які навчаються у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах освіти.

Таким чином, розвиток інклюзії вимагає від закладів освіти коригування як навчальних програм, освітньої інфраструктури, так і систем навчання, які будуть повноцінно адаптовані до індивідуальних потреб учнів. З цієї причини точний процес ідентифікації та оцінювання має здійснюватися навченим

персоналом та/або професіоналами у своїй галузі, щоб мати можливість розробити відповідну та об'єктивну освітню програму. Підтримку об'єктів та інфраструктури, які зможуть розвинути шкільну культуру, дружню до дітей, необхідно адаптувати до концепції філософії громади в епоху суспільства 5.0, щоб забезпечити найширші можливості для всіх дітей, у тому числі дітей з особливими потребами, отримати належну освіту відповідно до для їхніх потреб і таким чином допомогти прискорити або покращити якість української національної освіти [8, с. 115-117].

Тож побудова ефективної системи інклюзивної освіти в Україні можлива на основі взаємодії різноманітних факторів, насамперед посилення фінансування освіти, удосконалення її нормативно-правового забезпечення, методичного та кадрового забезпечення інклюзивної освіти. О. Заявнюк визначив найбільш вагомими, на його думку, організаційно-економічні важелі мікро-, мезо- та макрорівнів, які можуть сприяти розвитку інклюзивної освіти в Україні (рис. 2.3).

Макрорівень	
Організаційні важелі	Економічні важелі
<ol style="list-style-type: none"> Внесення змін до законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту». Розвиток системи підготовки кадрів для роботи з дітьми з обмеженими можливостями. Культивування в суспільстві позитивної думки стосовно інклюзивної освіти шляхом залучення до цієї справи засобів масової інформації. Розвиток безбар'єрної соціальної інфраструктури. Включення курсу з практики впровадження інклюзивної освіти в Україні до програми підвищення кваліфікації вчителів. Скорочення чисельності дітей у класах, де є діти з особливими потребами. 	<ol style="list-style-type: none"> Збільшення фінансування розвитку матеріальної бази освітніх закладів з метою перетворення їх у доступне середовище навчання. Використання економічних стимулів для заохочення педагогів до розробки спеціальної літератури, методичного забезпечення для роботи з дітьми з особливими потребами; зробити їх доступними широкому вчительському загалу.
Мезорівень	
Організаційні важелі	Економічні важелі
<ol style="list-style-type: none"> Використання соціально-психологічних стимулів для педагогів та керівників навчальних закладів, які успішно проваджують інклюзивну освіту. Проведення психологічних тренінгів для вчителів для зменшення рівня побоювань та неприйняття змін у освітніх закладах, які будуть пов'язані з впровадженням інклюзії. 	Використання фінансово-економічних стимулів для заохочення навчальних закладів до впровадження інклюзивного навчання.
Мікрорівень	
Організаційні важелі	Економічні важелі
<ol style="list-style-type: none"> Застосування новітніх технологій навчання для дітей з особливими потребами. Інформування колективу навчального закладу про успіхи його працівників у процесі впровадження інклюзивної освіти. 	Використання можливостей колективно-договірного регулювання соціально-трудова відносин з метою створення матеріальних стимулів для педагогів, які працюють з дітьми з особливими потребами.

Рис. 2.3 Основи розвитку інклюзивної освіти в Україні [3]

Надзвичайно важливо розвивати та вдосконалювати інклюзивну освіту в закладах освіти, адже створення належної освітньої інфраструктури, забезпечення гідних умов життя та розробка прогресивних програм навчання людей з особливими потребами є показником розвитку соціально-правового суспільства.

Приміром, на думку українського вченого Н. Базими, необхідно створити адекватно організоване середовище та умови для корекційного впливу на дітей з особливими освітніми потребами. Вчений також вважає, що до нововведень і змін рекомендується готувати дитину заздалегідь [7, с. 103–104]. Інклюзивна освіта видається ефективною або потенційно ефективною як освітня система, на думку батьків здорових дітей або дітей з легкими психофізіологічними порушеннями, які можуть навчатися в інклюзивних школах (без матеріальної бази, без спеціальних підручників). Ці батьки вважають інклюзивну освіту значним кроком у плані розвитку дітей з особливими потребами, їх соціалізації. Такої ж думки дотримується іспанський дослідник інклюзивної освіти Дж. Мур-Муллінос. Дослідниця вважає, що «наполегливість, цілеспрямованість і працьовитість є головними чинниками успіху дитини з особливими потребами» [12, с. 68].

ВИСНОВКИ

Підсумуємо всю курсову роботу, метою якої було висвітлення етапів становлення та особливостей розвитку інклюзивної освіти в Україні. Таким чином, можемо відзначити, що наприкінці ХІХ–на початку ХХ століття актуального значення набуло формування системи інклюзивної освіти. У результаті всіх досягнень щодо залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітнього процесу одним із важливих питань стало створення закладів загальної середньої освіти, а також розширення можливостей класів для дітей з особливими освітніми потребами.

Найбільша популяризація ідеї інклюзивної освіти відбулася в 1990-х роках у США та країнах Європи. У статтях науковців того часу висвітлювалися основні проблеми самоорганізації батьків «особливих дітей», соціальної активності дорослих з особливими потребами та захисту їхніх прав і свобод. Вперше на міжнародному рівні принципи інклюзивної освіти були закріплені в Саламанській декларації про принципи, політику та практику в освіті для дітей з особливими потребами.

Взагалі розвиток ідей інклюзії почав зміцнювати моральне здоров'я суспільства, а інклюзивна освіта стала результатом підвищення ідей гуманізму, заснованих на винятковій цінності людської особистості, її неповторності та праві на гідне життя, незалежно від його власних характеристик. Виходячи з вищевикладеного, можна сказати, що практична реалізація інклюзивної освіти є масштабним і складним проектом, стратегічною задачею якого є створення інклюзивного суспільства, в якому прийняття цінності інклюзії втілюється у створенні набору умов, що сприяють успішній та ефективній соціалізації, професійній реалізації кожної людини з особливими потребами в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Інклюзивна освіта стала міжнародною концепцією, реалізованою в різних формальних системах навчання в країнах південної та північної півкулі. Зміни в розумінні місця інвалідності скеровують розробку національної політики та

законів для підтримки впровадження інклюзивної освіти. Однак дослідження все ж таки виявили складності, виклики та інноваційні практики, які необхідно враховувати, щоб розвинути вітчизняну інклюзивну освіту на гідному рівні. Відтак, щоб підтримувати інклюзивну освіту, педагоги повинні мати як здатність надавати можливості для навчання всім учням у своїх класах, так і бачення того, що всі учні, незалежно від раси, мови, релігії, статі та здібностей, повинні мати можливість отримати відмінну освіту. Педагогам потрібні інституційні зрушення, розроблені для впровадження сучасних інклюзивних практик, і разом з тим усвідомлене керівництво закладів освіти, яке розумітиме складність даного напрямку роботи та зможе надати зворотний зв'язок, підтримку.

Першочергові кроки, які необхідно зробити для вирішення існуючих проблем в аспекті розвитку інклюзивної освіти, мають бути спрямовані на: врегулювання взаємодії державних інституцій щодо збору та узагальнення даних про кількість дітей з інвалідністю та їх потреби; створення ефективної системи раннього втручання для своєчасного виявлення відхилень у розвитку дитини, координації роботи з батьками; оптимізація роботи закладів медико-соціальної реабілітації особливих дітей, їх батьків та інших членів сімей; підготовка вчителів, їх асистентів, батьків для того, щоб навчити їх працювати з особливими дітьми в умовах інклюзивного навчання.

Найважливішим у цьому плані є організація інформаційно-просвітницької роботи ЗМІ, спрямованої на формування громадської думки з метою руйнування звичних стереотипів щодо людей з обмеженими можливостями, зокрема, дітей з інвалідністю. Побудова партнерства з батьками та громадою – це також досить важливий процес, який не відбувається миттєво. Тому успішність подальшої реалізації стратегії соціальної інтеграції цілком і повністю залежить від розробки відповідних механізмів реалізації законодавчих ініціатив.

РЕЗЮМЕ

Сучасний етап розвитку освітньої інклюзії в Україні сповнений різного роду суперечностей і проблем. Перспективи вдосконалення функціонування даного механізму потребують в першу чергу комплексного теоретичного та практичного дослідження і на основі цього вже – врахування та розробки нормативних, психолого-педагогічних, програмно-змістових та соціально-психологічних засад відповідної діяльності. Таким чином, актуальність проблеми дослідження, її недостатня теоретична та практична розробленість, зумовили вибір теми курсової роботи «Розвиток інклюзивної освіти в Україні».

У першому розділі курсової роботи розкрито генезис концепції «інклюзивна освіта» за рахунок аналізу зарубіжних та вітчизняних джерел, теоретично проаналізовано ретроспективу впровадження та розвитку вітчизняної інклюзивної освіти, окреслено механізм функціонування інклюзивної освіти в Україні.

У другому розділі роботи детально досліджено специфіку технологій інклюзивного навчання в Україні, а також охарактеризовано актуальні проблеми та перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, п'яти рисунків. Обсяг роботи складає 34 сторінки. У списку використаної літератури нараховується 20 джерел.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, особа з інвалідністю, дитина з особливими освітніми потребами (ООП), розвиток інклюзивної освіти.

RESUME

The current stage of the development of educational inclusion in Ukraine is full of various contradictions and problems. Prospects for improving the functioning of this mechanism require, first of all, comprehensive theoretical and practical research, and on the basis of this, consideration and development of normative, psychological-pedagogical, program-content and social-psychological foundations of the corresponding activity. Thus, the relevance of the research problem, its insufficient theoretical and practical elaboration, led to the choice of the topic of the term paper «Development of inclusive education in Ukraine».

In the first chapter of the course work, the genesis of the concept of «inclusive education» is revealed through the analysis of foreign and domestic sources, the retrospective of the introduction and development of domestic inclusive education is theoretically analyzed, and the mechanism of functioning of inclusive education in Ukraine is outlined.

In the second section of the work, the specifics of the technologies of inclusive education in Ukraine are investigated in detail, and the current problems and prospects for the development of inclusive education in Ukraine are also characterized.

The coursework consists of an introduction, two chapters, and five figures. The volume of work is 34 pages. The list of used literature includes 20 sources.

Key words: inclusion, inclusive education, a person with a disability, a child with special educational needs (SEN), development of inclusive education.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук, Н. М. Інклюзивна освіта в сучасній гуманітарній науці: понятійно-категоріальний апарат. Наук. часопис Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. МОН України. Київ, 2016. Вип. 26. С. 3–7.
2. Ашиток Н. Проблеми інклюзивної освіти в Україні. Людинознавчі студії. Педагогіка. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Випуск 1 (33). 2015. С. 4-11
3. Бобир В. Інклюзія: реальні кроки в наявних умовах : з досвіду роботи районної творчої групи. Дошк. виховання. 2016. № 2. С. 16–19.
4. Волкова, Л. С. Теоретичні аспекти реалізації інклюзивного навчання. Дитина з особливими потребами. Інклюзивна освіта. Дефектологія. Корекційна педагогіка. 2015. № 11. С. 3–4.
5. Волошин О. Робота з дітьми з особливими освітніми потребами. № 7-8, квітень 2015. С. 71 - 76
6. Гевко І. В. Значення інноваційних технологій при здійсненні інклюзивної освіти. Педагогічний альманах: збірник Комунального вищого навчального закладу Херсонська академія неперервної освіти Херсонської обласної ради. 2018. Вип. № 37. С. 236–240.
7. Гладуш В.А. До питання професійної підготовки педагога системи інклюзивної освіти. Науковий часопис НПУ ім.М. П. Драгоманова. Вип. 32 Частина 1: зб. наук. Праць. М-во освіти і науки України, НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ: 2016. С. 44–48
8. Гладуш В.А. Кроки запровадження інклюзивної освіти в Україні. Актуальні проблеми педагогіки: зб. наук. Праць. ДНУ ім. Олесь Гончара, редкол.: В.А. Гладуш та ін. Д., 2017. Вип. 4. с. 39–46
9. Демченко, І. І. Підготовка вчителя до роботи в інклюзивній початковій школі : монографія. Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань: Жовтий О. О., 2015. 500 с. Бібліогр.: с. 380–445

10. Дутковська Р. В. Місце інклюзивного та індивідуального навчання в системі освіти. Зб. наук. пр. молодих вчених Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 7. С. 29–30.
11. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків. Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. К., 2016. 68 с.
12. Кайдалова Г. П. Досвід зарубіжних країн у запровадженні інклюзивного навчання в Україні. Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. 2015. № 6. С. 108–116
13. Кобилянська Л. І. Використання європейського досвіду у підготовці соціальних гувернерів у ВНЗ до упровадження інклюзивної освіти в Україні. Соц. робота в Україні: теорія і практика. 2013. № 1/2. С. 194–203
14. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія]. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
15. Нетьосов С.І., Ляшенко В.В. Шляхи забезпечення освіти особливої дитини в умовах інклюзії Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка та психологія». 2019. № 1 (17). С. 70–77.
16. Нормативно-правова база з освіти дітей з особливими потребами. Міністерство освіти і науки. Київ, 2016. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimipotrebami/normativno-pravova-baza.html>
17. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навч. посібник. Київ: ТОВ «Агентство «Україна». 2019. 300 с.
18. Таранченко О. М. Соціокультурний контекст змін в освіті осіб з особливими потребами в Україні. Особлива дитина: навчання і виховання. 2016. № 4 (80). С. 87–96.
19. Чайковський М.Є. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору: дис. ... д-ра пед. наук. Старобільськ. 2016. 570 с.
20. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.